

Усиновлення дає можливість досягти таких соціальних цілей, як: забезпечення дитини сім'єю, вихованням, утриманням, навчанням та захистом; надання можливість особам, які не мають власних дітей, реалізувати свої батьківські почуття та любов.

Важливо відзначити судовий порядок усиновлення, що також забезпечує інтереси дитини, адже судовому процесу передують велика кількість умов (отримання необхідних дозволів, перевірка матеріальних та житлових умов кандидата в усиновлювачі тощо).

Безстроковість відносин між усиновленням та усиновлювачем також сприяє забезпеченню інтересів дитини, стабільності в сім'ї тощо.

Отже, забезпечення інтересів дитини при усиновленні забезпечується самою правовою сутністю даного інституту (усиновлення), який представляє собою пріоритетну форму влаштування в сім'ю дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, з метою їх виховання, утримання, навчання та захисту, а також набуття усиновлювачами батьківських прав та обов'язків, при якому між усиновлювачами та дитиною виникають правовідносини, подібні до правовідносин між батьками та дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. (ратифікована 27.02.1991 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Большой энциклопедический словарь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vedu.ru/bigencdic/24054/>
3. Гош А. Материальные потребности и интересы / А. Гош // Экономические науки. – 1971. – № 7. – С. 14–19.
4. Заозеров М. Общественные и личные интересы и их сочетание при социализме / М. И. Заозеров // О диалектике развития советского социалистического общества / Под общ. ред. В. Н. Пилипенко и Г. М. Штракса. – М., 1962. – С. 223 (цит. по : Михайлов С. Категория интереса в российском гражданском праве / С. В. Михайлов. – М. : Статут, 2002. – 205 с.).
5. Михайлов С. Категория интереса в российском гражданском праве / С. В. Михайлов. – М. : Статут, 2002. – 205 с.
6. Худояров Б. Защита прав и интересов детей по семейному праву республики Таджикистан : дисс. ... канд. юрид. наук / Б. Т. Худояров. – Душанбе, 2000. – 191 с.
7. Богатырев Ф. Интерес в гражданском праве / Ф. О. Богатырев // Журнал российского права. – 2002. – № 2. – С. 33–43.
8. Першина И. Интерес в праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / И. В. Першина. – Нижний Новгород, 2002. – 20 с.

А.О. Згама,

кандидат юридичних наук, доцент,

Інститут національного та міжнародного права

Міжнародного гуманітарного університету,

м. Одеса, Україна

ЩОДО ОПЕРАТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ

Перед господарським судочинством постійно постає проблема досягнення оптимального співвідношення оперативності та якості судової діяльності. Уже давно всі звикли, що скорочені строки вирішення спорів у господарських судах є своєрідною візиткою карткою господарського процесу, який має бути пристосованим до потреб господарського обігу та швидкого обігу капіталів. На жаль, досить часто баланс між швидкістю й правильністю розгляду та вирішення спору порушується, і при цьому неабияку роль відіграє суб'єктивний фактор затягування господарського процесу.

Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], яка є частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції України), кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безсто-

роннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинування.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що розумним, зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невинувачення) судового захисту. З урахуванням практики Європейського суду з прав людини критеріями розумних строків у цивільних справах є: правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; поведінка органів державної влади (насамперед суду); характер процесу та його значення для заявника (справи «Федіна проти України» від 02 вересня 2010 року, «Смірнова проти України» від 08 листопада 2005 року, «Матіка проти Румунії» від 02 листопада 2006 року) [2].

З огляду на практику Європейського суду з прав людини перебіг строку у справах за цивільним спором (так само як і господарським) відраховується з моменту відкриття провадження у справі, а в окремих випадках – і з моменту виникнення права на подання позову до суду, і закінчується моментом повного виконання судового рішення. Довга тривалість розгляду справи може бути визнана розумною, якщо сама справа є складною як з фактичного, так і з правового боку. При цьому особа, яка звертається до Європейського суду з прав людини із заявою про визнання розгляду справи необґрунтовано довгим, має довести, що вона особисто не вчиняла дій, спрямованих на затягування процесу.

Дійсно, досить часто з вини самих учасників господарського процесу відбувається порушення строків розгляду справ. Проте чинне господарсько-процесуальне законодавство не надає особам, які беруть участь у справі та добросовісно користуються своїми процесуальними правами, можливість захисту від затягування розгляду справи самим судом. Таким чином, отримуємо нездатність господарського суду ефективно протидіяти недобросовісно створюваним учасниками справи перепонам для руху справи, що суперечить приписам вищезазначеної Конвенції. Затягування господарського процесу, як правило, настає у випадку нерегулярного призначення судових засідань, призначення судових засідань з великими інтервалами, затягування при передачі або пересиланні справи з одного суду в інший, невжиття судом заходів до дисциплінування сторін у справі, експертів, повторне направлення справи на новий судовий розгляд.

Наведемо декілька прикладів. Зокрема, переглядаючи у касаційному порядку справу № 28/86пд Вищий господарський суд встановив, що позивач зловживав своїм правом та недобросовісно створював перепони для руху справи шляхом подання апеляційної скарги на зупинення провадження у справі після поновлення провадження у справі та призначення справи до розгляду, що призвело до затягування строків розгляду справи і перебування в стані невизначеності учасників процесу, а також до затримки розгляду інших справ (справ № 19/15пд, № 18/15 пд, №1/63). При цьому суд першої інстанції без правових на те підстав зупинив провадження у справі № 28/86 пд до розгляду апеляційної скарги на ухвалу місцевого господарського суду. Адже норми ГПК України не встановлюють право суду зупинити провадження у справі у зв'язку з поданням апеляційної скарги на ухвалу суду в межах однієї справи та необхідністю направлення справи до апеляційної інстанції [3].

Показовими в плані «оперативності» вирішення господарських спорів є справи за участю підприємств азотної хімії холдингу Ostchem Group, які не бажають платити за газ, який вони спожили в 2009–2010 рр. та намагаються затягнути будь-якими способами судовий процес. Так, у судовому порядку протягом декількох років зазначені підприємства оскаржують договори купівлі-продажу природного газу у Державної Компанії «Газ України», дочірнього підприємства НАК «Нафтогаз» на загальну суму понад 4 мільярди гривень. Лише судові витрати по 22 процесам, які досі продовжуються, склали на сьогодні 2,5 млн. грн. Юристи підприємств-боржників обрали тактику затягування процесів, оскільки 30 днів користування підприємствами азотної хімії холдингу Ostchem Group сумою грошових коштів в розмірі 4 000 000 000,00 грн. коштує 82,2 млн. грн., тобто один день користування боржниками грошима обходиться державі у 2,7 млн. гривень [4].

Не завжди сприяють оперативності своєчасного захисту порушених або оспорюваних прав чи законних інтересів і дії законодавця. Наприклад, Комітет міністрів Ради Європи пропонує встановлювати конкретні максимальні строки для реалізації права на оскарження (ст. 3 Рекомендації R (95) 5 Комітету міністрів Ради Європи) [5]. Разом з тим, якщо раніше за нормами ГПК України

відновлення пропущеного строку подачі апеляційної скарги обмежувалось трьома місяцями, то нині цей строк є необмеженим. На наш погляд, такі внесені зміни до ГПК України є необґрунтованими. Така позиція пояснюється особливістю прав та інтересів суб'єктів у сфері господарських відносин, які не можуть залишатися безмежно довго незахищеними. Учасники судового процесу мають право розраховувати на отримання кінцевого результату у захисті своїх інтересів. Тому у ГПК України має бути закріплено максимальний термін, протягом якого буде можливим поновити строк подачі апеляційної скарги на рішення чи ухвалу. Тому доречним вважаємо шестимісячний термін, який цілком відповідає сучасним реаліям здійснення господарської діяльності. Шестимісячний термін для поновлення строку подачі апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції можна вважати апробованим з огляду на практику його застосування в арбітражному процесі Російської Федерації.

Хоча дійсно, трапляються випадки, коли сторона не з власної вини дізнається про рішення суду вже після набрання ним законної сили. Прикладом є справа № 5/65-19/69, коли рішення суду першої інстанції, підписане 09 серпня було відправлене тільки 23 листопада, тобто більш ніж через три місяці! [6].

Варто звернути увагу на механізми захисту прав учасників судового процесу від надмірної тривалості розгляду справ у національних судах. Так, ряд європейських країн вже почали формувати такі механізми з метою приведення внутрішнього законодавства у відповідність до вимог Конвенції. Зокрема, на виконання Рішення Європейського Суду у справі "Кудла проти Польщі" у Польській Республіці прийнято Закон "Про порушення права сторони на розгляд справи без необґрунтованої затримки судового розгляду". В Італії діє так званий Закон Пінто, який передбачає національні засоби правового захисту у разі порушення розумної тривалості судового розгляду. При цьому заява про відшкодування шкоди, завданої порушенням строків розгляду справи, подається до суду вищого рівня щодо того судового органу, який допустив стверджуване порушення. Питання про порушення строків розгляду справи судами вищого рівня вирішують безпосередньо ці самі суди. За наслідками розгляду заяви суд може ухвалити рішення про задоволення вимог та визнання факту порушення строків розгляду справи та відшкодування особі завданої шкоди.

Таким чином, при реформуванні процесуальних засад господарського судочинства насамперед має бути врахована ідея господарської юрисдикції, що полягає, зокрема, в оперативності судового розгляду господарських спорів. Наразі господарське процесуальне законодавство не передбачає права учасників процесу оскаржувати надмірну тривалість провадження у справі та не гарантує права на відшкодування шкоди, завданої внаслідок необґрунтованого затягування розгляду справи в суді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – 2006. – № 32. – Ст. 270.
2. Про деякі питання дотримання строків розгляду судами цивільних, кримінальних і справ про адміністративні правопорушення : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>
3. Постанова Вищого господарського суду України від 15 березня 2012 р. по справі № 28/86 пд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_3621074.html
4. Громаков Д. Фірташ не хоче віддавати борги державі [Електронний ресурс] / Д. Громаков. – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/economics/firtash-ne-hoche-viddaviti-borgi-derzhavi.html>
5. Рекомендация R (95) 5 Комитета министров государствам-членам относительно введения в действие и улучшения функционирования систем и процедур обжалования по гражданским и торговым делам от 07 февраля 1995 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_153
6. Справа № 5/65-19/69 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://arbitr.gov.ua/docs/28_942568.html